

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับ ข้าราชการพลเรือนไทย

A Model for Postretirement Education for Thai Civil
Officers

★ ว่าที่ ร้อยโท นภเกตุ สุขสมเพียร¹

รองศาสตราจารย์ ดร. ธาดา วิมลวัตรเวที²

รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจวบปัจฉนิก³

ดร. ละเอียด รักษ์เผ่า³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ตลอดถึงเพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุดังกล่าว

ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาทฤษฎีแนวคิด ผลงานการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับการเกษียณอายุการทำงาน ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ตลอดจนรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุทั้งในแง่ของแนวคิด ทฤษฎี และรูปแบบการดำเนินงานจัดการศึกษาในทางปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อสร้างร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย และจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบที่สร้างขึ้น

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ประจำคณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ ข้าราชการบำนาญ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรง ถูกต้อง ชัดเจน ของเนื้อหาและนำไปทดลองใช้กับข้าราชการเกษียณอายุกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ โดยสอบถามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการพลเรือนสามัญ สังกัด 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข ที่เกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ 2547 จำนวนทั้งสิ้น 192 คน ที่มีต่อความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบที่สร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการตรวจสอบร่างรูปแบบที่ 2 โดยดำเนินการจัดการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบที่นำเสนอ คือ ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจากการสนทนากลุ่มนำมาปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ฉบับสมบูรณ์สำหรับผลการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย มีองค์ประกอบสำคัญด้วยกัน 5 ส่วน คือ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ/แนวคิด องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายการจัดการศึกษา องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญ องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา และองค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

3. องค์ประกอบที่ 1 หลักการ/แนวคิดของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยหลักก็คือ การศึกษามีความจำเป็น เป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ และช่วยเพิ่มพูนศักยภาพและพัฒนาการตามวัย

4. องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดย

หลักก็คือ เพื่อช่วยให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ขณะเดียวกันจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า สามารถช่วยเหลือสังคมและใช้เวลาหลังเกษียณได้อย่างมีความสุข

5. องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรเป็นองค์ประกอบเพื่อส่งเสริมด้านร่างกาย จิตใจ ช่วยในการปรับตัวเชิงเศรษฐกิจและสังคม และตามทันการเปลี่ยนแปลงได้

6. องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรเป็นการศึกษาในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย โดยมีการจัดการเรียนการสอนในหลากหลายรูปแบบ โดยร่วมกันระหว่างองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ

7. องค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรมีการติดตามผลอย่างเป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย มีความครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญ มีการประเมินก่อน-หลังเรียน และควรมีความต่อเนื่องในการติดตามผลด้วย

ABSTRACT

The main purposes of this study was to find out the needs for postretirement education of Thai civil officers, to develop a model for postretirement education for Thai civil officers and to evaluate the efficiency of a model.

The processes of model development covered 6 steps as follows:

First step. Literature research for related theories, concepts and research results in Thailand and foreign countries were made concerning retirement, the needs for postretirement education and the model for postretirement education.

Second Step. Data from the first step were analyzed to develop a first draft of a model for postretirement education for Thai civil officers. Using than a questionnaire was made the model of the first draft.

Third Step. The questionnaire was then evaluated by a group of experts in terms of the content validity. Then the try-out was made.

Fourth Step. At this step, the first draft of the model was evaluated by the samples of this study (192 persons) in terms of the suitability and feasibility in using. The second draft of the model was made.

Fifth Step. At this step, the second draft of the model was evaluated by a group of experts (15 persons) in terms of the suitability and feasibility in using.

Sixth step. Data analysis from the evaluation of a group of experts was made. The final draft of the model for postretirement education for Thai civil officers was developed.

Research results were as follows:

1. The Thai civil officers had high level of needs for postretirement education.
2. A model for postretirement education for Thai civil officers was comprised of 5 parts as follows.
3. The first part was philosophies and concepts of the model: Education is need for changes postretirement for supporting full opewth development for life.
4. The second part was objectiver of the model: The objective is to help self development of the eldely as well as to help the eldely live more happily offer reterement.
5. The third part was the contents of the model: Should be help cope with life in terms of psychological economical and environmental changes.

6. The fourth part was the process of the model: Should be concentrate on nonformal and informal education.

7. The fifth part was the evaluated of the model: Evaluation should be made before and after the program. Follow-up study should also be made.

หลักการและเหตุผล

ในโลกยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสาธารณสุข ตลอดจนวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ล้วนส่งผลให้ประชาชนโดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพและป้องกันตนเองจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ได้มากขึ้น อีกทั้งการรักษาพยาบาล และการให้บริการด้านสุขภาพจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนก็เป็นไปในลักษณะที่กว้างขวาง มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากกว่าในอดีต ด้วยเหตุและปัจจัยหลากหลายประการนี้ ส่งผลให้อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรโลกยืนยาวมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งนั่นก็ย่อมหมายถึงว่า จำนวนประชากรในวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ได้ทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในอนาคตอันใกล้นี้ สามารถประมาณการได้ว่าอัตราส่วนที่พึ่งพิง (Dependency Ratio) ระหว่างบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงาน กับกลุ่มที่พึ่งพิง (เด็กและผู้สูงอายุ) จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยจะมีจำนวนบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงานลดลง และ มีกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มผู้สูงอายุในวัยกลางอายุ 75-84 ปี และวัยปลายอายุ 85 ปีขึ้นไป และอายุเฉลี่ย (Median Age) ของประชากรก็จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนอัตราการตายก็จะลดลงเรื่อย ๆ ในปี ค.ศ. 2045 เชื่อว่า คนจะมีอายุยืนยาวได้จนถึง 85 ปี (เพ็ญแข ประจันปัจฉนิก. 2544: 49) จากข้อมูลทางประชากร และการฉายภาพของโครงสร้างประชากรในอนาคต สามารถทำนาย ได้ว่า โลกในอนาคตจะเป็นโลกของคนชรา หรือโลกที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก การเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาสภาพแวดล้อม และการพัฒนารูปแบบการรักษาพยาบาล ที่จัดให้แก่ประชากรสูงอายุอย่างมี

ประสิทธิภาพ นอกเหนือจากการควบคุมอัตราการเกิด ประการที่สอง ความรู้ความเข้าใจของผู้สูงอายุเองเกี่ยวกับการ ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นผลให้อายุของคนยืนยาว ซึ่งอาจอยู่ ได้ถึง 15 ปี เป็นอย่างต่ำ ภายหลังอายุ 60 หรือ 65 ปีไปแล้ว (เพ็ญแข ประจวบปัจฉนิก. 2544: 52) ปัจจุบันในยุโรป มี จำนวนผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มากกว่าร้อยละ 20 ของ จำนวนประชากรทั้งหมด และในอีก 50 ปีข้างหน้า หรือในปี พ.ศ. 2593 จะเพิ่มเป็นร้อยละ 35 และประเทศที่มีประชากร สูงอายุจำนวนมาก อยู่แล้ว เช่น จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น จะมี ประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นเป็น 2 ถึง 3 เท่าของปัจจุบัน (เพ็ญแข ประจวบปัจฉนิก. 2544: 50) จากข้อมูลดังกล่าว ข้างต้นสอดคล้องกับความคิดเห็นของ นักวิชาการที่มี ชื่อเสียงของไทย ดังเช่น ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประสพ รัตนากร (2545) ได้กล่าวไว้ว่า ในอนาคต มีแนวโน้มว่า ผู้สูงอายุทั่วโลกจะมีมากขึ้นเฉลี่ยถึงร้อยละ 15 ของประชากร ทั้งหมด และในอีก 50 ปีข้างหน้า ก็เพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 22 สำหรับประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันมีประชากรสูงอายุอยู่ร้อยละ 10 หรือประมาณ 9 ล้านคน จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะ เป็น ข้อมูลมาจากแหล่งใดก็ตาม ในปัจจุบัน จะพบแนวโน้มตรงกัน ว่า จำนวนผู้สูงอายุ หรือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งของ ประเทศต่าง ๆ และของโลก จะเพิ่มจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ และ โลกในอนาคตจะเป็นโลกของผู้สูงอายุ (เพ็ญแข ประจวบปัจ ฉนิก. 2544: 53)

สำหรับในประเทศไทย จากการสำรวจของสถาบัน ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คาดได้ว่า ประชากรสูงอายุ หรือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีประมาณ 5.7 ล้านคน หรือร้อยละ 9.19 ของประชากรทั้งหมดในปี 2543 จะเพิ่มเป็น 7.6 ล้านคน หรือร้อยละ 11.4 ในปี 2553 แนว ททางการรับมือกับปัญหาดังกล่าว คือ การศึกษาบทเรียนจาก ประเทศอื่น ๆ เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาใน บ้านเรา ไม่เช่นนั้นปัญหาจะรุนแรงมากขึ้นในอนาคต หาก รัฐบาลไม่มีนโยบายเพื่อรองรับคนกลุ่มวัยทำงานที่กำลังจะ กลายเป็นผู้สูงอายุในช่วง 20 ปี ต่อจากนี้ (มัทนา พนานิรามัย. 2547) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับ เพ็ญแข ประจวบปัจ ฉนิก (2545: 2) ได้กล่าวถึงประเทศไทยว่า มีประชากรในวัย สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ จัดได้ว่าเป็น

ประเทศที่มีการเพิ่มของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลกด้วย ประเทศหนึ่ง ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่สังคม จะต้องหันมาให้ความสนใจ และเอาใจใส่มากขึ้นกว่าที่ เป็นอยู่ มิใช่เฉพาะแต่เพียงเหตุผลจากข้อมูลด้านจำนวน ตัวเลขประชากรสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่กลุ่ม บุคคลในวัยสูงอายุ ยังนับได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลในวัยที่ จะต้องเกษียณการทำงาน และพ้นจากสถานภาพ หรือ บทบาทที่เคยดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นข้าราชการที่จะต้องเกษียณอายุตามกฎหมาย การเกษียณอายุจึงถือได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้ง สำคัญในชีวิตของข้าราชการ ผู้มีอาชีพทำงานประจำมา ตลอดช่วงชีวิตจากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและ บทบาทครั้งสำคัญ เนื่องมาจากการเกษียณอายุราชการนี้เอง อัมพล สุอัมพันธ์ (2531: 75) ได้กล่าวว่า การออก จากงานเนื่องจากการเกษียณอายุ อาจก่อให้เกิดความ ยุ่งยากอย่างมาก เพราะส่วนใหญ่บุคคลที่ปลดเกษียณงาน มักมีตำแหน่งหน้าที่มั่นคงถาวร อยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อต้องหยุดจากงาน จะรู้สึกว้ากว้างครืดคราด รู้สึกอาย เสียหน้า ไร้สมรรถภาพ ว้าเหว่ ซึมเศร้า เพราะงานเป็น ภารกิจหนึ่งในชีวิตประจำวัน และเป็นองค์ประกอบของ บุคลิกภาพของบุคคลนั้น เมื่อออกจากงานจึงเท่ากับได้ สูญเสียบุคลิกภาพของตนเองไป นอกจากนี้ผู้เกษียณอายุ ยังต้องปรับตัวหรือเตรียมรับกับสภาพอื่น ๆ อีก เช่น การ จะไปตั้งครอบครัวใหม่ของลูก การเปลี่ยนแปลงในฐาณะ การเงิน รายได้ลดลงเมื่อเกษียณ การปรับตัวกับการจาก ไปของคู่สมรส และเตรียมรับกับความตายของตนเอง นอกจากที่กล่าวแล้วงานวิจัยที่ได้ทำในต่างประเทศ เกี่ยวกับการเกษียณอายุ ยังพบว่า การปรับตัวของบุคคล ต่อการเกษียณอายุ จะไม่เหมือนกัน และปัจจัยที่มีส่วน สัมพันธ์กับการปรับตัวต่อการเกษียณอายุ ได้แก่ ความรู้สึกเชิงบวกต่อการเกษียณอายุ ซึ่งก็คือ ความ มุ่งหวังที่มีต่อการเกษียณอายุ เช่น รายได้ เพื่อน กิจกรรมที่จะทำ และการเตรียมพร้อมต่อสิ่งเหล่านี้ (ศศิดา นรินธนาชาติ. 2540 : 2; อ้างอิงจาก Glammer. 1976) บุคคลที่มีการเตรียมพร้อมที่ดี มักจะมีความรู้สึกเชิงบวก ต่อการเกษียณอายุ จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ข้อมูล

และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยนั้น นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคลากรที่เกษียณอายุสามารถปรับตัวในการดำเนินชีวิตหลังการเกษียณอายุได้อย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งเป็นการลดภาระของครอบครัว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่ามี ความจำเป็นที่จะต้อง มีรูปแบบของการปรับตัวให้แก่บุคคลในวัยหลังเกษียณ ที่สำคัญก็คือ การจัดกิจกรรมและการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ผู้เกษียณอายุ เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนในการดำรงชีวิตที่ดีหลังการเกษียณอายุของบุคคล ซึ่งก็คือ การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุให้ตนเอง สำหรับการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลหลังวัย 60 ปี นั้น ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้ผู้สูงอายุปรับตัวได้เป็นอย่างดี และสามารถเพิ่มพูนทักษะต่าง ๆ ที่จะ เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนเอง และเพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมด้วย ดังที่ แมคคัลสกี (McClusky) นักปราชญ์และนักวิชาการทางด้านการศึกษา สำหรับผู้สูงอายุ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ในช่วงปลายของชีวิตมนุษย์นั้น มีสิ่งที่ดีกว่าความเสื่อมถอยและความสิ้นหวัง นั่นก็คือ การศึกษาจะเป็นเครื่องช่วยให้ผู้สูงอายุ สามารถที่จะปรับตัวได้ และดำรงชีวิตที่ดีในสังคม ขณะเดียวกัน แมคคัลสกี (McClusky) ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วย ความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่สำคัญ 5 ด้านหลัก ดังนี้

1. ความต้องการความรู้พื้นฐานในการปรับตัว
2. ความต้องการการแสดงออก
3. ความต้องการที่จะให้ และถ่ายทอดแก่ผู้อื่น
4. ความต้องการควบคุมสถานการณ์
5. ความต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น และไม่มี

จุดมุ่งหมายแต่เพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม สำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุราชการนั้น นับได้ว่าเป็นเรื่องที่จะต้องมีการจัดวางแผนที่ดีและมีการเตรียมการพอสมควร ทั้งยังจะต้องมีข้อมูลปัจจัยพื้นฐานหรือลักษณะทางชีวสังคมที่สำคัญของข้าราชการเกษียณอายุที่หลากหลายและรอบด้าน อันจะนำไปประกอบในการค้นคว้าเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลผู้เกษียณอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการด้าน

การศึกษาหลังเกษียณอายุ เพื่อเป็นการสนองตอบความต้องการของข้าราชการหลังเกษียณอายุให้ได้มากที่สุดโดยคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานหลักหรือลักษณะทางชีวสังคมของกลุ่มข้าราชการเกษียณอายุเป็นสำคัญ ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยยังไม่มี การคิดคำนึงถึงเรื่องนี้มาก่อน และยังไม่มี การเตรียมการรองรับต่อปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น นั่นก็คือ การมีอายุที่ยืนยาวหลังการเกษียณอายุราชการของข้าราชการไทย ซึ่งในระยะเวลาอันไม่นานนักจากนี้ ก็จะมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะหาแนวทางในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่เหมาะสมสำหรับข้าราชการผู้เกษียณอายุของไทย

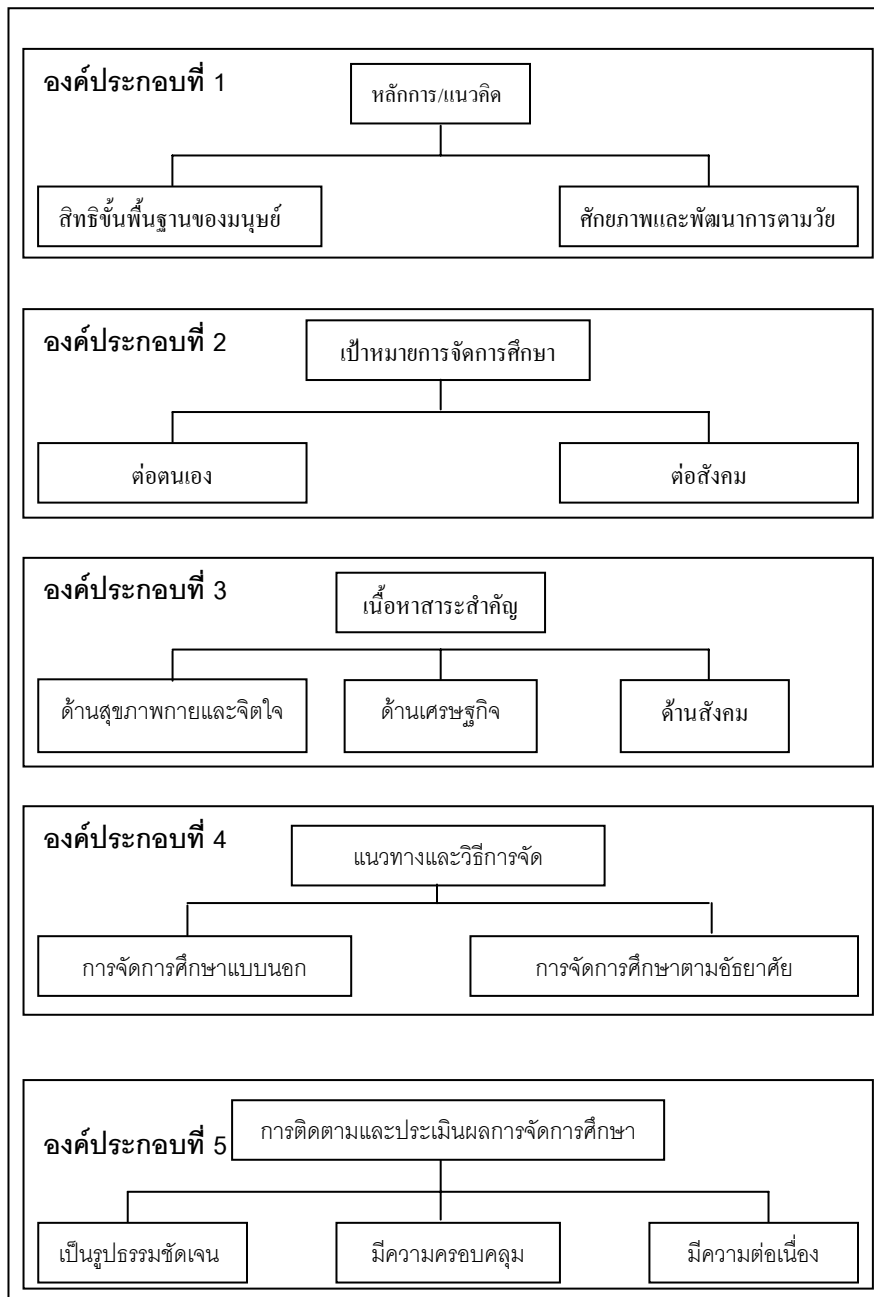
จากเหตุผลและความสำคัญดังที่กล่าวมานี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มข้าราชการพลเรือนไทยผู้เกษียณอายุ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนประสบการณ์ และทักษะความชำนาญในหน้าที่การงาน ซึ่งมีความหลากหลาย และเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณวุฒิ วิทยุฒิ จากการผ่านงานในระบบราชการมาเป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งถึงห้วงเวลาแห่งการเกษียณอายุจากชีวิตราชการ ซึ่งกลุ่มบุคคลวัย สูง อายุที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกนี้ ก็เพื่อที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ซึ่งจะนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบแนวทางในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่ชัดเจน และเหมาะสมสำหรับกลุ่มข้าราชการพลเรือนไทย โดยจะได้วิจัยค้นคว้าถึงลักษณะทางชีวสังคมหรือปัจจัยพื้นฐานหลัก ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ และจากความต้องการ การศึกษาของข้าราชการเกษียณอายุ ดังกล่าว จะได้นำมาสู่ข้อเสนอเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ในรูปแบบใด และอย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัย และยกวางรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทยแล้วเสร็จ จากนั้นได้ดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อไปคือ การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านผู้สูงอายุ โดยที่ผู้วิจัยได้จัดให้มีการประชุม

เชิงปฏิบัติการของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันพิจารณา อภิปรายให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ซึ่งทำให้งานวิจัยมีคุณภาพและความสมบูรณ์สูงสุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการการศึกษาลงเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ฉบับสมบูรณ์)

สรุปผลการวิจัยในประเด็นสำคัญ

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด สามารถสรุปผลการวิจัยที่สำคัญจำแนกออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ปรากฏผลที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. จำแนกตามเพศ พบว่าข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุเป็นชาย 105 คน คิดเป็นร้อยละ 54.70 เป็นหญิง 87 คน คิดเป็นร้อยละ 45.30

2. จำแนกตามระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ พบว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่มีระดับตำแหน่งต่ำกว่าระดับ 5 มี 61 คน คิดเป็นร้อยละ 31.80 มีระดับ 5 – 8 มี 88 คน คิดเป็นร้อยละ 45.80 มีระดับสูงกว่าระดับ 8 มี 43 คน คิดเป็นร้อยละ 20.40

3. จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่าข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มี 34 คน คิดเป็นร้อยละ 17.70 ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มี 87 คน คิดเป็นร้อยละ 45.30 สูงกว่าระดับปริญญาตรี มี 71 คน คิดเป็นร้อยละ 37.00

4. จำแนกตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม พบว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม มี 56 คน คิดเป็นร้อยละ 29.20 ที่เป็น 1-2 กลุ่ม มี 96 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ที่เป็นมากกว่า 2 กลุ่ม มี 40 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80

5. จำแนกตามการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ พบว่า ข้าราชการพลเรือนไทยที่มีการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุราชการ มี 70 คน คิดเป็นร้อยละ 36.50 ที่ไม่มีการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการ มี 122 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50

6. จำแนกตามการใช้เวลาว่างทำกิจกรรมอะไรบ้าง พบว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่ใช้เวลาว่างทำกิจกรรมเลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้มี 78 คน คิดเป็นร้อยละ 40.60 ดูหนัง ฟังเพลง มี 63 คน คิดเป็นร้อยละ 32.80 และอ่านหนังสือ เขียนหนังสือ มี 51 คน คิดเป็นร้อยละ 26.60

7. จำแนกตามภาวะสุขภาพ พบว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีสุขภาพแข็งแรง มี 143 คน คิดเป็น

ร้อยละ 74.50 ที่สุขภาพไม่แข็งแรง มี 49 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความต้องการทางการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้คำนวณค่าสถิติพื้นฐานความต้องการแยกเป็นโดยรวมและรายด้าน ปรากฏผลที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านเนื้อหา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดทำทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดทำมีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น และข้อที่ว่า การจัดทำมีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจ และเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้คำนวณ

ค่าสถิติพื้นฐานความคิดเห็นแยกเป็น โดยรวมและรายด้าน ปรากฏผลที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้าน แนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้าน เป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การศึกษาสำหรับวัยหลังเกษียณอายุเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในวัยนี้มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและเข้าใจง่าย

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการ พลเรือนไทย ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะจากผู้ตอบแบบสอบถามในตอนนี้ ปรากฏผลที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับแนวคิดและเป้าหมายอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 63.02 ว่าเป้าหมายเพื่อให้วัยหลังเกษียณมีความสุข ดูแลตนเองได้โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น รองลงมาคือ จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 54.68 ให้ข้อเสนอแนะว่า หากมีการศึกษาหลังเกษียณควรมีหลักสูตรสั้น ๆ ประมาณ 2-3 วัน ก็พอ เพราะแต่ละคนคงมีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้ว หากเน้นให้ทำอะไรก็ฝึกเฉพาะกิจ จะทำให้ลดการสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 ว่าควรเป็นการ ดูแลสุขภาพเกี่ยวกับอาหาร และการออกกำลังกาย รองลงมาคือ จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 54.16 เสนอแนะเรื่อง การปรับตัวเกี่ยวกับการว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และงานอดิเรก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 79.16 ว่ารูปแบบควรเป็นการจัดประชุม สัมมนา หรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน รองลงมาคือ จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 64.06 เสนอแนะว่าควรจัดในลักษณะของการจัดศูนย์ฝึกอบรม กลุ่มชมรม กลุ่มอาสาสมัครตามความเหมาะสม

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 84.37 ว่ารูปแบบการประเมินควรใช้แบบสอบถามในการประเมินก่อน ระหว่าง หลัง เป็นวิธีการที่ดี สามารถนำไปวิเคราะห์สู่การปฏิบัติได้ รองลงมาคือ จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 72.91 ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการวัดผลและติดตามประเมินผลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ประเด็นสำคัญในการอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการ พลเรือนไทย สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายได้ดังนี้

1. การนำเสนองานวิจัยในครั้งนี้ สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ว่า เพื่อศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุดังกล่าว และเพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของแมคคลัสกี (McClusky, 1975) ที่ว่า ผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อการพัฒนาสำหรับการดำเนินชีวิตของตนเอง จึงมีความสอดคล้องกับผลของการวิจัยครั้งนี้ และจากผลการวิจัยทำให้สามารถสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยฉบับสมบูรณ์ และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

2. ผลการวิจัยในภาพรวมครั้งนี้ สามารถนำรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับข้าราชการเกษียณอายุกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งมีได้เป็นข้าราชการพลเรือน เช่น ข้าราชการทหาร ข้าราชการตำรวจ ข้าราชการครู ตลอดจนข้าราชการผู้เกษียณอายุอื่น ๆ หรือบุคคลผู้เกษียณอายุ ซึ่งมีไม่ใช่ว่าเป็นกลุ่มข้าราชการได้ เพราะหลักการ แนวคิดของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยนี้ นับได้ว่าสอดคล้องกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ในส่วนที่ว่า การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุดังกล่าวนี้ถือเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคน ทุกเพศ และทุกช่วงวัยควรจะได้รับ การพัฒนา ศักยภาพแห่งตนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้ และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ที่เน้นว่า การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกเพศและทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่มนุษย์จะได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. ในส่วนที่เกี่ยวกับแนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุนั้น ผลการวิจัยมีความสอดคล้อง

อย่างยิ่งกับความคิดเห็นของ Atchley (1994) ซึ่งอธิบายว่า ระยะเวลาหลังเกษียณอายุเป็นระยะของความสุขและเป็นระยะเวลาของการพักผ่อน ซึ่งผู้สูงอายุเองต้องการสิ่งที่ไม่เร่งรีบ เช่น การท่องเที่ยว งานอดิเรก และการแสวงหาความรู้ เป็นต้น ซึ่งแนวทางในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของงานวิจัยที่เสนอให้มีการจัดการศึกษาแบบนอกระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย นับได้ว่าเป็นแนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะเน้นความเป็นอิสระของผู้เรียน ตามความสนใจของผู้เรียน มีความยืดหยุ่นในวิธีการเรียน และเป็นการจัดการศึกษาโดยการเรียนรู้อย่างผ่อนคลาย โดยคำนึงถึงผู้เรียนซึ่งอยู่ในวัยผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

4. จากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11 ที่ว่า ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะใน (2) การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต จากหลักการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายดังกล่าว นับได้ว่าเป็นไปตามผลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งพบว่าข้าราชการเกษียณอายุจะสามารถนำผลสัมฤทธิ์หรือความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนตามองค์ประกอบที่ 5 เรื่อง การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาไปใช้ประโยชน์ได้จริงสำหรับการดำเนินชีวิตของข้าราชการหลังเกษียณอายุ นั่นคือ กลุ่ม ข้าราชการเกษียณอายุสามารถที่จะนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาหลังเกษียณอายุไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตในวัยเกษียณได้อย่างมีคุณภาพ และการติดตามผลความก้าวหน้าหรือการประเมินผลการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ ควรจะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังด้วย ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าวนี้ แนวทางที่เหมาะสม ก็คือ ภาครัฐเป็นส่วนสนับสนุนในด้านงบประมาณการดำเนินการ ความรู้ในด้านวิชาการและเป็นองค์หลักที่กระตุ้นให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนภาคเอกชนและภาคประชาชน จะสามารถมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนได้อย่างสำคัญยิ่งในส่วนของกรปฏิบัติ การให้ความร่วมมือ

การรณรงค์หรือการเข้ามารวมกลุ่มเป็นอาสาสมัครในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลในวัยเกษียณนี้ อาจอยู่ในรูปของสมาคมผู้เกษียณอายุ ชมรมผู้สูงอายุ คลังสมอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นมูลนิธิหรืออาสาสมัครอื่น ๆ ก็ย่อมที่จะกระทำได้ทั้งสิ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1. จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างซึ่งก็คือ ข้าราชการพลเรือนผู้เกษียณอายุมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในระดับมากนั้น แสดงให้เห็นว่า การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมีความสำคัญและเป็นความต้องการหลักในการดำรงชีวิตของผู้เกษียณอายุหรือผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในสิ่งที่เกี่ยวกับความต้องการการศึกษาด้านเนื้อหา นั้น ข้าราชการเกษียณอายุกลุ่มนี้มีความต้องการความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันสูงสุด นั้นย่อมแสดงว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานที่ส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมายจะต้องตระหนักและถือเป็นนโยบายสำคัญที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ความรู้ด้านกฎหมายสำหรับผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้นและอย่างทั่วถึง โดยการจัดการสื่อสารข้อมูลความรู้นี้ผ่านองค์กรที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชนก็ได้ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล) ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมข้าราชการเกษียณอายุหรือวิทยากรอาสาสมัครแนะนำความรู้ด้านกฎหมาย เป็นต้น

2. ควรเน้นการจัดการศึกษาใน 2 รูปแบบที่พบคือ การจัดการศึกษานอกระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้นและอย่างทั่วถึง ภาครัฐควรทุ่มงบประมาณลงไปกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านนี้อย่างจริงจัง เพื่อที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาประชากรซึ่งอยู่ในภาวะพึ่งพิงเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องและตรงประเด็นอย่างยิ่ง เพราะผลการศึกษาวิจัยนี้พบว่า ข้าราชการเกษียณอายุเองมีความมุ่งหวังในเป้าหมายจากการศึกษาหลังเกษียณอายุนี้ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม ซึ่งเมื่อเขาสามารถดูแลตนเองได้ในระดับหนึ่งแล้ว จะเป็นการลดภาระการพึ่งพิงสังคมสำหรับผู้สูงอายุเหล่านี้ได้อย่างมาก และผู้สูงอายุซึ่งมีความรู้จะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ ช่วยเหลือสังคมได้อีกทางหนึ่ง ทั้งในแง่ของการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ การอบรมจริยธรรม ตลอดจนการเป็นแบบอย่างแห่งคุณความดีให้อนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติตามได้อย่างดียิ่ง

3. รัฐควรตระหนักถึงการให้ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะเหตุว่าการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุนับเป็นหนทางออกที่สำคัญวิธีการหนึ่งในการพัฒนากำลังคนของประเทศชาติ ตามปรัชญาแห่งการศึกษาตลอดชีพ ซึ่งบุคคลในวัยนี้ยังมีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาตนเองได้ต่อเมื่อได้รับการจัดการศึกษาหรือวิธีการให้การเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ที่มิใช่กลุ่มข้าราชการซึ่งมีความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถ และความพร้อม แต่อาจเป็นกลุ่มเป้าหมายอื่นคือ กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปหรือกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งด้อยโอกาสซึ่งจะสามารถทำการ เปรียบเทียบกับงานวิจัยนี้เพื่อที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณสำหรับผู้สูงอายุได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. ควรมีการศึกษาต่อยอดจากงานวิจัยนี้ เช่น มีการทดลองจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับกลุ่มข้าราชการผู้เกษียณอายุจริง และมีหลักสูตรทดลองสำหรับดำเนินการในการจัดการศึกษา เพื่อสามารถดำเนินการ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรม และนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้ตลอดจนการดำเนินการทดลองนี้จะทำให้ได้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และสามารถดำเนินการเพื่อหาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องต่อไป

3. ควรมีการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุนี้ ในแง่มุมอื่น ๆ เช่น กลุ่มเป้าหมายมีขนาดใหญ่ขึ้น กลุ่มเป้าหมายมีคุณสมบัติที่แตกต่างออกไป และควรจัดทำเป็นวาระแห่งชาติด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยรวบรวมแนวคิด ผลงาน และการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไว้เป็นองค์ความรู้หลักด้านการศึกษาผู้ใหญ่ เช่น วิทยาลัยผู้สูงอายุ การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวนี้จะมีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับ

งานวิจัยด้าน ผู้สูงอายุ ซึ่งจะเป็นแขนงวิชาการหลักต่อไปในอนาคตอันใกล้นี้

4. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยของความสำเร็จในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุไปใช้ โดยอาจเป็นการนำร่องในการจัดการศึกษาดังกล่าว และผลการวิจัยที่

จะพบต่อไปจะได้ทราบว่า สิ่งใดเป็นปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จบ้าง และนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้นมาเป็นแนวทางแห่งการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะเป็นการขยายผลต่อยอดในเชิงวิจัยองค์ความรู้ใหม่ ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2545).

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ.

จารุวรรณ ศรีสว่าง. (2532). **กิจกรรมและความคาดหวังของข้าราชการเกษียณอายุในประเทศไทย.**

วิทยานิพนธ์ รัช.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

จิระ เจริญเลิศ. (2529). **“ชีวิตหลังเกษียณอายุ,”** จุลสารสราญรมย์. 1: 98.

ฉัตรตรียา นาคเกษม. (2538). **ความคิดเห็นของข้าราชการก่อนเกษียณ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนกลาง เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับ ข้าราชการผู้สูงอายุก่อนและหลังเกษียณอายุ.** ปรินิพนธ์ รัช.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก. (2544, มกราคม-ธันวาคม). **“จิตวิทยาผู้สูงอายุ,”** วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์. 2(1-3): 48-53.

----- (2545). **รายงานการวิจัยเรื่อง ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการไทย.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

----- (2545). **สูงอายุวัยศึกษา.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก; และคณะ. (2542). **รายงานการวิจัยในพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “ด้อมเต็มเลี้ยงเตาะแตะ กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมในครอบครัวไทย,”** กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

ภมริน เขาวนจินดา. (2542). **ลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ.**

วิรัช แฉ้วสกุล. (2527). **ความต้องการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของผู้สูงอายุที่สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงของกระทรวงศึกษาธิการ.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- ศศิดา นรินธนาชาติ. (2540). การศึกษาความต้องการการเตรียมตัวก่อนการเกษียณของข้าราชการก่อนเกษียณ
ในหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในส่วนกลาง. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุรกุล เจนอบรม. (2541). การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: กองนโยบายและแผน
กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- Chatfield, W.F. (1977). "Economic and Sociological Factors in Fluencing Life Satisfaction
of the Aged," *Journal of Gerontology*. 32: 593-599.
- Florio, C. (1978). *College Programs for Older Adults : A Summary Report on a 1976 Survey*.
New York: Academy for Education Development.
- Grandall, Richard C. (1980). *Gerontology : A Behavioral Science Approach*. Massachusetta:
Adelisor Wesly.
- Knowles M.S. (1972). *The Modern Practice of Adult Education Andragogy Versus Padagogy*.
New York: Association Press.
- McClusky, H.Y. (1975). *Education for Aging : The Scope of the Field and Perspection for the Future*.
Washington D.C.: Adult Education Association of the U.S.A.